

Anadolu Hazineseleri

Tarih ve turizm

Araştırma: Serpil Gözdereliler • Fotoğraf: Turgay Gözdereliler

ütün çabalara ve asalara rağmen, irihî eser kaçakçılığı nlenemiyor...

Anadolu mu, yağma Hasan'ın böreği mi?

Tarihi eser kaçakçılığının yanı sıra, Ka-ayolları, Yol, Su, Elektrik gibi kurum- ar da inşaatları sırasında bazı değerli alıntıları yok ediyor

Yektililere göre tarihi kalıntıların ko- runması için önce eğitim gerekiyor

6

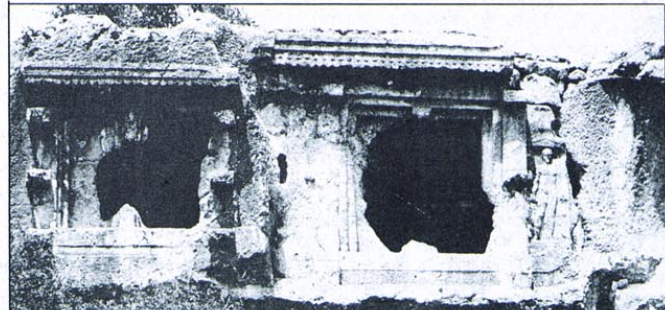
ANADOLU'dan önce yasal, sonra da yasa dışı yollarla yurt dışına kaçırılan tarihi eserler, özellikle tarihsel olayların çözüm- lenmesinde sık sık arkeologların karşıla- şkan bilimsel bir kayıptır.

İr ülkenin eski eserler varlığı, iç ve dış turizm açın- da büyük önem taşımaktadır. Buna bağlı olarak, k yurt ekonomisi, gerek eski eserlerin bulunduğ- nın bölgesel ekonomisi için, o tarihsel kalıntılar, ime, kalkınma niteliğindedir. İkmenide 1973'te çıkarılmış 1710 sayılı Eski Eser- anunun, genelde yeterli kadar geniş kapsamlı ve ağır rımlı kurallar içeren bir yasadır. Ne var ki yasa ye- olsa dahi, eski eser kaçakçılığı önlenemekte, solu'dan bir bir götürülen eserler yurt dışındaki mü- zeler sergilenmektedir. Bunun en önemli nedeni ise, serlere ödenen astronomik paralıdır. İygarıklarin gelişmesinden nasibini almanın pek Batılı ülke, kendi topraklarından kaçırılacak kayda r bir tarihi eser olmadığı için, bu konuyla ilgili ka- lılık hakkında da etkin kanunlar çıkarmamıştır. Top- rında eski eserler barındıran ülkeler ise, kapitalist min kurallına uyarak, özel mülkiyetle fazla uğraş- akmaktadırlar. Bunun en belirgin örneği, Amerika Bir- Devletleri'dir. Bu ülkede saatından çıkarılan eser- lere ait olup, devlet hiçbir şey talep edememe- k. Bahsettğimiz bu tür ülkelerin müzeleri, Anado- n kaçak getirilmiş eserlerin genellikle ailel olma- anırları da onlara hiçbir sorun çıkarmamaktadır. e bir ortamda tarihi eser kaçakçılığı ile mücadele k, muhakkak ki Türkiye için çok zordur.

Çok zor bir görev üstlenmiş olan Eski Eserler ve Mü- Genel Müdürlüğü, yine de etkin bir mücadele yü- ymektedir. Bir yandan UNESCO'nun koruyucu söze- i, öte yandan Türk arkeoloğlarının bir dedektif ti- yile yurt dışında sürdürdükleri araştırmalar, kaçı- pek çok eserin saptanmasında önemli rol oyna- ta, sonradan yapılan resmi iade isteği yazışmaları- a konuda başarı sağlanmasına olanak tanınmakta. Bunun en örneği, geçtiğimiz günler içinde yurdu- a bir Amerika Birleşik Devletleri'nden, bir de İs- y'den iade edilen iki tarihi eserdir. Roma devrinden ahte ait olup kaçırılmış olan Herakles kabartması- fes Müzesi'nden alınıp İsviçre'ye götürülen Arkaik an vazosu, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdü- rüretin Yardımcı'nın yıllardır iz sürmesi sayesin- ulunmuş ve iadeleri gerçekleştirilmiştir. Bu kaçırıl- ışı eserlerin iadesi konusunda atılmış önemli bir dır.

Antalya'nın geçmişi

Antalya, Bergama Kralı II. Attalos tarafından M.O. 'nci yüzyılda bir liman şehri olarak kurulmuştur. Anta- a, Düden ve Manavgat şelaleleri, tarihi öncesi çağlara işk utan Karain ve Beldibi mağaraları, sayısız antik kentleri e doğal güzellikleriyle, bir tatil cenneti konumundadır. l sınırları içinde bulunan antik kentlerin bir kısmını şöyle ıralayabiliriz: Perge, Side, Phaselis, Sillyon, Termessos, rkykanda, İdeessos, Korydalla, Lymira, Olympos, Rho- iapolis, Antipholos, Myra, Patara, Sura, Xanthos, aspendos, Antalya ve Antalya'ya bağlı ilçelerdeki turis- k belgeli konaklama tesislerinin sayısı şöyledir: Antalya 6, Alanya 34, Kemer 6, Side 1, Manavgat 3, Kaş-Kalkan ı, Demre 1 ve Kale ilç. l.

Anadolu'da sık sık görülen kırık mezarlar insanın aklına, bunların içindeki eserlerin hangi ülkeye kaçırılmış olduğunu sorunu getiriyor. Eski devirlerde, ölüyle birlikte mezara konulan kıymetli eşyalar, ora ikinci yağma- nda kullanması için veriliyor.

Şimdi sırada, Amerika Birleşik Devletleri'nin Dum- barton Oaks Müzesi'nde bulunan gümüş koleksiyonu var. Bu koleksiyonun bir kısmı Antalya Müzesi'nde bu- lunurken, diğer bir kısmı ise kaçırılıp, Washington'da ki bu müzeye götürülmüş. Şimdi bunların iadesi için te- masa geçen Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, sonucun yakın bir zamanda alınacağına inanıyor.

YASALAR AĞIR, İNSANLAR GEVŞEK

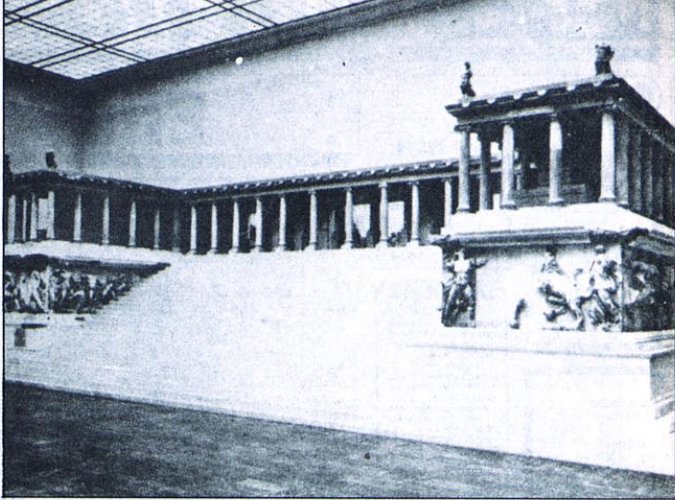
Anadolu'da bulunan yığılarkı hazinelerini her insa- k adına sıkı sıkıya koruyan Eski Eserler Kanunu, yine de bazı kurumlara temsil eden insanların bu eserlere za- rar vermesini engellemiyor. Bunların ilk başında Kara- yolların Genel Müdürlüğü geliyor. Bu örgüt, örneğin il- kaç Termissos Minor kentinin kalıntılarını içinde bu- lunduran höyükün ortasını buldozerlerle, kepeplerle ya- rıp, yok etmiş ve 07 sayılı anayolu buradan geçirmi- tir.

Yıllar önce rastlantı sonucu keşilmiş olan bu fotoğrafta görülen antik tekne, şimdi acaba hangi yabancıncın koleksiyonunda? Bilinçsiz kişiler tarafından bulunup, kaçakçıların eline geçen tarihi eserler,yurt dışındapeynir- lemek gibi kaşıpılıyor.

Yol Su Elektrik (YSE) örgütü de, bu tip yıkımlarda Karayolların Genel Müdürlüğü'nden peride kalmamakta. onunla adeta bir yarış etmektedir. Örneğin Aydın il'i sınırlarındaki ilköğü Lydia kenti Mastaura'nın ören ala- nında bir yamacın traşlanması, burada bulunan çok sa- yıda ortaçağ kalıntısını yok etmiştir. Ayrıca Torbalı'nın yakınındaki Yeniköy bölgesindeki ilköğü Metropolis ka- lıntılarının en ilginç eserlerin bulunması beklen- cek bir yanında, Yeniköy'ün su deposu yapılmış ve aş- ıya künklerin geçeceği yol kazılırken, ören alanına ay- rıca zarar verilmiş, tarihsel kalıntılar parçalanarak çıka- rılmış, bir kenara atılmıştır.

Bunların yanı sıra Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın da bilimsel zarara neden olduğu bilinir. Örneğin, Ca- nakkale Boğazı girişinde Yenışehir mevkiinde, tam Ar- rianos'un andığı, Akhilleus tömülüğü ve ilköğü Akhil- leon kentliği alanında askeri tesis kurularak, iskan edil- miştir. Yine bu komutanlık tarafından askeri bir tesis kurulup, iskan edilen Zonguldak Ereğlisi'ndeki Baba Burnu da, Apollonios'un Argonautika'sıyla ün kazanan

Bergama'dan sökülüp 7 gemiyle Almanya'ya götürülen Zeus Sunağı, günümüzde Berlin Müzesi'nde sergi- lenmektedir. Müzeyi gezen milyonlarca insan, böyle bir yapının olduğu gibi Almanya'ya getirilmesini şaşkınlık- la karşıyor.

önemli bir SIT'tir ve dolayısıyla Eski Eserler Kanunu' nun 1. maddesi kapsamındadır.

ÖNCE EĞİTİM, SONRA KORUMA

Eski eserlerin önce ülke sınırları içinde korunma- sı, sonra da yurt dışına kaçırılmak istenen veya kaçır- ılan eserlerle ilgili mücadele, tarih bilincini yediden yet- mişe herkese kazandırmadan başarıya erilemeyecektir. Nurettin Yardımcı başkanlığındaki Eski Eserler ve Mü- zeler Genel Müdürlüğü, gecesini gündüzüne katarak bu mücadeleli sürdürmektedir, ama verdiğimiz örnekler- de de görüldüğü gibi pek çok yerde çaresiz kalmakta- dırlar.

Peki, bunun çaresi nedir? İlk iş, tüm yurtta başlatılacak ve tarihi eserlerin yalnız birer taş parçası olmadığı, onları Anadolu'ya tam- dünyada önemli saygınlık kazandıracak kıymetli bir kül- tür hazinesi olduğunu anlatacak bir kampanyadır. Bu bilince erişen herhangi biri gördüğü zaman, esere za- rar vermek şöyle dursun, ona zarar verenlerle de mü- cadele edilebilecektir. Kaçak kazılar yapılarak, buldukları tarihi eserleri kaç para ya olursa olsun kaçakçılara san- di koyulur bile, bu bilince eriştikten sonra eserleri ken- di varlıkları gibi görerek, yurt dışına kaçırılmasına el- bette razı olmayacaklardır.

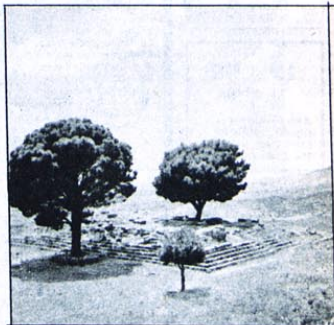
Tarihi eser kaçakçılığının bir türlü önlenememesi- nin en önemli etkenlerinden biri de, arz ve talep mese- lesidir. Kendi ülkelerinde eski uygarlık mirası bulama- yıp, boş müzelerle baş başa kalan Batılılar, işşkin cep- lerini ülkemizin parçaları ve caan insanların hizmet- ine sunmakta, bunun karşılığında da onlardan birkaç "taş veya maden parçesi" istemektedirler.

Ülkemizdeki müzelerle satılan tarihi eserlerle ilgili formaliteler ve verilen mükâfaatların çok az olduğuna dair olur olmaz bilgilerle kulakları doldurulan cahil ve fakir insanlar, ellerindeki kıymetli kültür hazinelerini hiç tereeddüt etmeden yabancılarla aracılık eden kişilere satmaktadır. Bir köylinönü böyle bir alışverişten, örneğin yüz bin lira almış, kendisine göre büyük bir kazanç- tır. Oysa verdiği eser büyük ihtimalle aracı kişi tarafın- dan yabancı ülkeye belki de bir milyar liraya satılacak, köyü ise ülkesine ihanet etmekle kalcaktır. Köylü ken- di ülkesindeki müzelerden de aldığı paraya yakın bir pa- ra alacağını bilmemektedir. İşte bu konuda en önemli görev, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne düş- mektedir. Bu konularda yapılacak yayınlarla bilinçlen- dirilecek köylüler, kendilerine en yakın müzenin nere- de olduğuna, şüphesiz öğrenmek isteyeceklerdir. Elbet- te bu konuda bazı formalitelerin de en aza indirime- si, bu mücadelede yadsınmaz bir önem taşımaktadır. Kendisiyle tarihi eser kaçakçılığı hakkında konuşt- ğumuz Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Dr. Nu- rettin Yardımcı, "1985 yılında kaçakçılığı ve tahribatı ön-lemek amacıyla, müzelerimiz tarafından 36 yerde kur- tarma çalışması yapılmış, bu yıl içinde 50'ye yakın kurtar- ma kazınıncı, yine müzelerimizdeki kullanımlara yapı- lması planlanmıştır" demekle ve tüm arkeoloğları kaçı- rılmış tarihi eserlerin saptanması konusunda müşterek çalışmaya çağırmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanı Mükerrer Teşgiolu ise bu konuda düşüncelerini şöyle açıkladı: "Yağma sonu- cu ülkemizden kaçırılmış olan eserlerimizin iadelerini sağlanması hususunda kararlıyız. Tarihi eser kaçakçı- lığı herkes tarafından, büyük bir yanlışlık ve insanlık ta- rhine karşı işlenmiş bir suç olarak kabul edilmelidir."

YARIN :

UZMANLARIN GÖRÜŞÜ

Bugün Bergama'da Zeus Sunağı'nın yalnız temellerini görenler, 7 gemiyle Almanya'ya taşınan sunağın geri istenmesi için çaba sarfledimlerini arzuluyorlar.

Yurt dışında sergilenen

Anadolu anıtları

Osmanlı döneminde yöneticilerin Anadolu'daki eski eserlere çok önem vermeleri, buna karşılık batılıların bunların değerinin bilincine varmış olmaları, o yıllarda koca koca anıtların sökülüp Avrupa'ya götürülmesine neden ol- muştur. Yine o dönemde bulunan eserlerin üçte birinin arazi sahibine, üçte birinin bulana, üçte birinin ise devlete ait olarak kabul edilmesi, bulunan en kıymetli parçaların, bun- ları bulan batılılar tarafından Anadolu'dan sökülüp götü- rülmesine olanak sağlamıştır. Bunların başlıcaları şunlar- dır:

Bergama Zeus Sunağı: Geçtiğimiz yüzyılın sonlarına doğru Carl Humann tarafından kazılarla bulunan sunak, Dikili limanına göndür 7 gemiyle yüklenerek Almanya'ya gö- türüldü. Aslına uygun olarak monte edilen sunak, günü- müzde Berlin Müzesi'nde sergilenmektedir.

Nereides Anıtı: 1800'ü yılların ortalarında Likya böl- gesinde, şimdiki adı Knik olan Xanthos'ta kazı yapan İn- giliz arazımacı Charles Fellows burada bulduğu Nere- ider Anıtı'nı, Pavaya İahvi ve Harry abidesinin kabart- malarla bloklarıyla birlikte Patara'ya götürmüş, orada ken- disini bekleyen İngiliz donanmasına ait gemilere yüklemiştir. Şimdi bu eserler, Londra'daki British Museum'da sergi- lenmektedirler.

Efes, Artemis Tapınağı: Bu tapınağı ait mimari par- çaları şimdiki British Museum'da karmızma taşınmaktadır. **Mauselium'un frizleri:** Bodrum, yani Halikarnassos'un bu ünlü anıt, frizleriyle British Museum'da taşınmak- tadır. British Museum'da ayrıca Priene'deki Athena Ta- pınağı'nın önemli parçaları da saklanmaktadır. Anadolu'nun özünden çıkan pek çok eseri içinde barındıran bu müze, Didim-Milet arasında ki kutsal yoldan çıkarılan ve arkaik devir heykeltıraşlığı için çok önemli olan 10 Branhid ve 2 arslan heykeline de sahip kimştir.

Trys'daki Heroon: Bugünkü Gölbaşı'ndan çıkarılmış olan Heroon'un ilginç frizleri, bugün Viyana Müzesi'nde sergilenmektedir.